

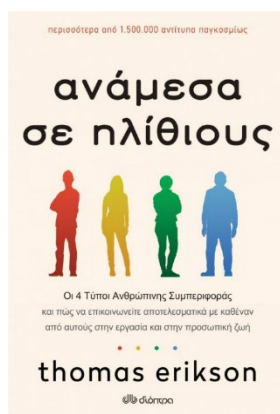
Βιβλιοπαρουσίαση

Η Πολυπλοκότητα της Ανθρώπινης Συμπεριφοράς: Ανάλυση μέσα από Δύο Οπτικές

Αφροδίτη Γ. Παπανίκου

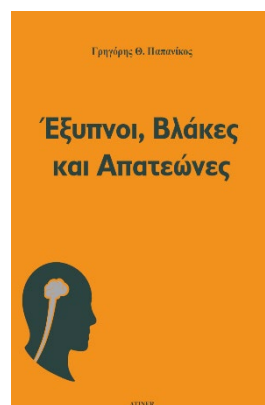
Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια, Oxford Brookes University, U.K.

Εισαγωγή

Η ανάλυση της ανθρώπινης συμπεριφοράς αποτελεί ένα διαχρονικό και πολύπλοκο ζήτημα, που απασχολεί πολλούς συγγραφείς. Ωστόσο, είναι εύκολο να δοθούν σαφείς απαντήσεις για την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης συμπεριφοράς;

Δύο αξιόλογα βιβλία επιχειρούν, το καθένα από τη δική του οπτική γωνία και με βάση τα

ερευνητικά του δεδομένα, να προσφέρουν εξηγήσεις για την ανθρώπινη συμπεριφορά, τις γνωστικές ικανότητες και τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν την καθημερινότητα και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Πρόκειται για το βιβλίο του Thomas Erikson «Ανάμεσα σε Ηλίθιους» και το βιβλίο του Γρηγόρη Παπανίκου «Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες».

Η Εξέλιξη της Ανθρώπινης Συμπεριφοράς μέσα στον Χρόνο

Ανθρώπινη Συμπεριφορά στην Αρχαιότητα

Η ανθρώπινη συμπεριφορά, με τις ποικίλες εκφάνσεις της, αποτέλεσε διαχρονικά αντικείμενο μελέτης για τους αρχαίους φιλοσόφους. Η διερεύνηση της «εξυπνάδας», της «φρόνησης» (φρόνησις) και της «σοφίας» (σοφία) απασχόλησε ιδιαίτερα τους στοχαστές της αρχαιότητας, οι οποίοι προσπάθησαν να κατανοήσουν την πολυπλοκότητα της ανθρώπινης φύσης και τις κινήσεις της. Ο όρος «εξυπνάδα», όπως τον αντιλαμβανόμαστε σήμερα, δεν απαντάται αυτούσιος στην αρχαία γραμματεία, αλλά μπορεί να συσχετιστεί με τις έννοιες της νοημοσύνης ή της διανοίας, δηλαδή των γνωστικών ικανοτήτων που επιτρέπουν τη μάθηση, την προσαρμογή και τη λήψη αποφάσεων. Μέσα από αυτές τις έννοιες, οι αρχαίοι στοχαστές επιχείρησαν να διερευνήσουν πώς η

γνώση και η κρίση διαμορφώνουν τη συμπεριφορά και τη δράση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος, ένα ον με ποικίλες και συχνά με αντιφατικές τάσεις, επιδιώκει συχνά να αναδείξει την ανωτερότητά του έναντι των άλλων, ανάλογα με τις εκάστοτε συνθήκες. Αυτή η ανάγκη για διάκριση και υπεροχή αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Στα έργα των αρχαίων φιλοσόφων διακρίνουμε την έντονη ανάγκη τους να ερμηνεύσουν την ανθρώπινη συμπεριφορά. Ο Σωκράτης, με την περίφημη φράση «ἐν οἶδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα» («ένα ξέρω, ότι δεν ξέρω τίποτα»), υποστήριζε ότι η γνώση της αλήθειας προϋποθέτει, ως το πρώτο στάδιο της φιλοσοφικής σκέψης, την αναγνώριση της άγνοιάς μας. Η σοφία, σύμφωνα με τον Σωκράτη, ξεκινά όταν συνειδητοποιούμε την έκταση της άγνοιάς μας. Ο φιλόσοφος τόνιζε ότι η αρετή και η σοφία δεν μπορούν να διδαχθούν με τον παραδοσιακό τρόπο, μια θέση που προκάλεσε έντονες διαφωνίες και αντιπαράθεσεις στην εποχή του. Η αντίληψη αυτή συνδέεται άμεσα με την ιδέα ότι η αρετή συνιστά γνώση και ότι η γνώση αποτελεί θεμέλιο για ορθή δράση. Αντίθετα με τον Σωκράτη, ο Πλάτωνας, στο έργο του «Πολιτεία», διατύπωσε την άποψη ότι η εξυπνάδα συνδέεται άρρηκτα με την ικανότητα του νου να κατανοεί την αλήθεια. Για τον Πλάτωνα, η ανώτερη μορφή εξυπνάδας είναι η φιλοσοφική σκέψη, η οποία υπερβαίνει κατά πολύ την πρακτική ευφυΐα (Παπανίκος, 2025).

Για τους αρχαίους Έλληνες, η πραγματική εξυπνάδα ήταν μία ολιστική έννοια, η οποία περιλάμβανε όχι μόνο την ικανότητα του νου, αλλά και την ηθική ακεραιότητα, την πρακτική σοφία και την ικανότητα να ζει κανείς μία ενάρετη και ευτυχισμένη ζωή.

Η αντίληψη αυτή της εξυπνάδας παραμένει επίκαιρη και σήμερα, καθώς συνεχίζει να αποτελεί αντικείμενο διαλόγου. Σε μία εποχή που δίνεται μεγάλη έμφαση στις τεχνικές γνώσεις και στην ικανότητα του νου, είναι σημαντικό να αντιληφθούμε ότι η πραγματική εξυπνάδα περιλαμβάνει επίσης την ηθική σκέψη, την κρίση και την ικανότητα να ζούμε με σοφία και φρόνηση.

Ανθρώπινη Συμπεριφορά στη Σύγχρονη Κοινωνία

Η συμπεριφορά των ανθρώπων στη σύγχρονη κοινωνία διαμορφώνεται από μία σύνθετη αλληλεπίδραση κοινωνικών, πολιτισμικών και τεχνολογικών παραμέτρων. Η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και η παγκοσμιοποίηση έχουν φέρει σημαντικές αλλαγές στον τρόπο που οι άνθρωποι επικοινωνούν και συνεργάζονται.

Παρά την τεχνολογική πρόοδο της κοινωνίας, ο άνθρωπος παραμένει συχνά πίσω, επιλέγοντας μέσω της επιτήδειας πονηριάς και της ψευδεπίγραφης εξυπνάδας να αναδείξει τον εαυτό του. Ο όρος «έξυπνος» χάνει σταδιακά την πραγματική του αξία, καθώς συχνά χρησιμοποιείται για να περιγράψει τον λεγόμενο «βλάκα-έξυπνο», έναν άνθρωπο που φαινομενικά διακρίνεται για την ευφυΐα του, αλλά στην πράξη ενεργεί με έλλειψη κρίσης. Παρόλα αυτά, για ορισμένους, ο χαρακτηρισμός αυτός θα μπορούσε να θεωρηθεί ακόμη και τιμητικός. Πολλοί φιλόσοφοι και κοινωνικοί αναλυτές έχουν προσπαθήσει να ερμηνεύσουν τέτοιες συμπεριφορές, με συμπεράσματα που συχνά αναδεικνύουν τα μειονεκτήματα και τις αντιφάσεις της ανθρώπινης φύσης.

Αναπόφευκτα, είναι πιο πιθανό να συναντήσει κανείς έναν «έξυπνο-βλάκα» παρά έναν πραγματικά έξυπνο άνθρωπο. Ο πραγματικά έξυπνος δεν θα ισχυριζόταν ποτέ ότι είναι έξυπνος, σε αντίθεση με τον «έξυπνο-βλάκα», ο οποίος περηφανεύεται για τα ελαττώματά του και για το πώς έχει πετύχει, όχι χάρη στην πραγματική του εξυπνάδα, αλλά μέσω της πονηριάς του.

Βιβλιοπαρουσίαση και Σύγκριση των Βιβλίων «*Ανάμεσα σε Ηλίθιους*» του Thomas Erikson και «*Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες*» του Γρηγόρη Παπανίκου

Η ανθρώπινη συμπεριφορά, η νοημοσύνη και οι κοινωνικές δυναμικές αποτελούν βασικά θέματα που αναλύονται σε δύο σημαντικά βιβλία: «*Ανάμεσα σε Ηλίθιους*» του Thomas Erikson και «*Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες*» του Γρηγόρη Παπανίκου. Και τα δύο έργα επιχειρούν να αναλύσουν τις γνωστικές ικανότητες των ανθρώπων και να εξηγήσουν το πώς αυτές επηρεάζουν τις συμπεριφορές των ανθρώπων, την καθημερινότητά τους και τις διαπροσωπικές σχέσεις τους.

«Ανάμεσα σε Ηλίθιους» – Thomas Erikson

Το βιβλίο του Thomas Erikson αποτελεί παγκόσμιο μπεστ σέλερ και βασίζεται σε ένα ευρέως χρησιμοποιούμενο μοντέλο ανάλυσης προσωπικότητας, γνωστό ως μοντέλο DISC. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι άνθρωποι κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις βασικούς τύπους προσωπικότητας, οι οποίοι αντιστοιχίζονται σε χρώματα για ευκολότερη αναγνώριση και κατανόηση:

Κόκκινοι (Κυριαρχικοί): Αυταρχικοί, αποφασιστικοί και δυναμικοί.

Κίτρινοι (Εξωστρεφείς και Δημιουργικοί): Κοινωνικοί, ενθουσιώδεις και πειστικοί.

Πράσινοι (Σταθεροί και Υποστηρικτικοί): Υπομονετικοί, φιλικοί και καλοπροαίρετοι.

Μπλε (Αναλυτικοί και Συστηματικοί): Λογικοί, προσεκτικοί και τελειομανείς.

Ο Erikson παρουσιάζει τα χαρακτηριστικά, τις συμπεριφορές και τις δυναμικές αλληλεπιδράσεων κάθε τύπου, προσφέροντας πρακτικά παραδείγματα και στρατηγικές για την αποτελεσματική επικοινωνία και συνεργασία με διαφορετικούς τύπους ανθρώπων. Μέσα από αυτήν την προσέγγιση, το βιβλίο επιχειρεί να συνδέσει τη θεωρία της προσωπικότητας με εφαρμογές στην καθημερινή και επαγγελματική ζωή, καθιστώντας το ένα χρήσιμο εργαλείο για αυτογνωσία και βελτίωση της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Το βιβλίο αναλύει τον τρόπο με τον οποίο οι διαφορετικοί αυτοί τύποι επικοινωνούν, έρχονται σε σύγκρουση και συνεργάζονται, προσφέροντας στον αναγνώστη εργαλεία για καλύτερη κατανόηση των ανθρώπων γύρω του. Μέσα από αυτήν την ανάλυση, ο Erikson βοηθά να διακρίνει κανείς πότε η συμπεριφορά ενός ατόμου αντανakλά πραγματική εξυπνάδα ή, αντίθετα, όταν η επιφανειακή έξυπνη στάση κρύβει έλλειψη κρίσης και λογικής, δηλαδή στοιχεία «ηλιθιότητας»..

«Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες» – Γρηγόρης Παπανίκος

Το βιβλίο του Γρηγόρη Παπανίκου αποτελεί μία φιλοσοφική και κοινωνιολογική μελέτη της εξυπνάδας, της βλακειάς και της απάτης, ως εκφάνσεων της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Ο συγγραφέας κατηγοριοποιεί τους ανθρώπους σε τρεις βασικές ομάδες:

- **Έξυπνοι (Φρόνημοι κατά την αρχαία ελληνική γραμματεία):** Άτομα που κατανοούν τις καταστάσεις, λαμβάνουν ορθές αποφάσεις και δημιουργούν θετικά αποτελέσματα, τόσο για τον εαυτό τους όσο και για τους γύρω τους.
- **Βλάκες:** Άτομα που δυσκολεύονται να αντιληφθούν τις συνέπειες των πράξεών τους, συχνά προκαλώντας βλάβη στον εαυτό τους και στο περιβάλλον τους.
- **Απατεώνες:** Αυτοί που εκμεταλλεύονται τους άλλους για προσωπικό όφελος, εφαρμόζοντας χειριστικές τακτικές και εξαπάτηση.

Το βιβλίο εξετάζει τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι τρεις κατηγορίες αλληλεπιδρούν στην κοινωνία, επηρεάζοντας πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά συστήματα.

Πίνακας 1. Σύγκριση των δύο βιβλίων

Κριτήριο	Ανάμεσα σε Ηλίθιους	Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες
Σκοπός	Ανάλυση προσωπικότητας και επικοινωνίας.	Ανάλυση κοινωνικής συμπεριφοράς και ηθικής.
Προσέγγιση	Ψυχολογική, βασισμένη στο DISC model.	Φιλοσοφική, κοινωνιολογική.
Κατηγοριοποίηση	4 τύποι προσωπικότητας.	3 κοινωνικές κατηγορίες.
Κοινό	Επαγγελματίες, ηγέτες, όσοι ενδιαφέρονται για αυτοβελτίωση.	Όσοι ενδιαφέρονται για κοινωνική ανάλυση και ηθική.
Υφος	Πρακτικό, εύκολο στην ανάγνωση.	Αναλυτικό, θεωρητικό.

Συμπέρασμα

Τα δύο βιβλία προσεγγίζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά από διαφορετικές θεωρητικές οπτικές γωνίες. Το «Ανάμεσα σε Ηλίθιους» επικεντρώνεται στη βελτίωση της επικοινωνίας και της αυτογνωσίας μέσα από την ανάλυση των τύπων προσωπικότητας σύμφωνα με το μοντέλο DISC, παρουσιάζοντας τα χαρακτηριστικά, τις συμπεριφορές και τις αλληλεπιδράσεις κάθε τύπου με πρακτικά παραδείγματα. Αντίθετα, το «Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες» εξετάζει την εξυπνάδα, τη βλακεία και την απάτη μέσα από φιλοσοφική και κοινωνιολογική σκοπιά, εστιάζοντας στις ηθικές, ψυχολογικές και κοινωνικές διαστάσεις της

ανθρώπινης συμπεριφοράς. Έτσι, ενώ το πρώτο βιβλίο παρέχει πρακτικά εργαλεία για την κατανόηση και τη διαχείριση των διαπροσωπικών σχέσεων, το δεύτερο προσφέρει θεωρητικό πλαίσιο για την κριτική ανάλυση της ανθρώπινης φύσης και των κοινωνικών αντιλήψεων περί ευφυΐας και ηλιθιότητας.

Και τα δύο έργα συμβάλλουν ουσιαστικά στην κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, με το βιβλίο του Erikson να χαρακτηρίζεται από πρακτικό προσανατολισμό και καθημερινή εφαρμογή, ενώ το έργο του Παπανίκου εστιάζει σε θεωρητικές προσεγγίσεις και εμβάθυνση στις κοινωνικές δομές.

Ανάλογα με τα ενδιαφέροντα του αναγνώστη, κάθε βιβλίο προσφέρει πολύτιμες γνώσεις, είτε για προσωπική ανάπτυξη, είτε για την ανάλυση της κοινωνικής δυναμικής.

Βιβλιογραφία

- Erikson, T. (2020) *Ανάμεσα σε Ηλίθιους: Οι τέσσερις τύποι ανθρώπινης συμπεριφοράς και πώς να επικοινωνείτε αποτελεσματικά με τον καθένα*. Μετ. Εκδόσεις Key Books.
- Papanikos GT (2025) Ethics and Academic Integrity: Lessons from Plato's Protagoras *Athens Journal of Humanities and Arts* (forthcoming) <https://bit.ly/414C5FJ>
- Παπανίκος, Γ. (2023) *Έξυπνοι, Βλάκες και Απατεώνες*. Αθήνα: Εκδόσεις ATINER.

